

УДК 330.144.2
Миомир С. Наумовић
Филозофски факултет
Ниш

САВРЕМЕНИ СВЕТ И СИРОМАШТВО*

Резиме

У раду аутор разматра процесе који у савременом свету условљавају однос према сиромаштву. Указује на разлике сиромашних у високо развијеним и најбогатијим земљама, средње развијеним, неразвијеним и екстремно сиромашним државама. Сиромаштво се анализира не само као последица класне и етничке диференцијације унутар неке појединачне државе, већ и као последица међународних диференцијација, сегрегација и искључивања. Посебно се указује на одлике и проблеме сиромашних у Африци, Азији и Јужној Америци.

Кључне речи: сиромаштво, високоразвијене земље, средњеразвијене, неразвијене и екстремно сиромашне државе.

О сиромаштву се говори од времена индустријске револуције. Тачније, говорило се о сиромашним радничким четвртима и сиромаштву које је производ руралног егзодуса. Данас се о сиромаштву говори као о веома сложеној распрострањеној појави, а насеља сиротиње се проучавају и посматрају у најразличитијим теоријским оквирима и перспективама. Ова насеља само су просторно испољавање сиромаштва као појаве. Она су, као и сиромаштво, последица не само класне и етничке диференцијације унутар неке појединачне државе, већ су и последица међународних диференцијација, сегрегација и искључивања. Производ су, дакле, с једне стране унутардржавних, а с друге стране и веома сложених међународних прилика и односа. Због тога треба разликовати сиромаштво у међународном оквиру, и проучавати сиромаштво у високоразвијеним индустријским државама, у средње развијеним, неразвијеним и екстремно сиромашним државама. Сиромаштво у високоразвијеним индустријским државама, односно богатим и најчешће економски релативно стабилним земљама битно се разликује од сиромаштва у осталим, често економски нестабилним државама света. Због тога се и насеља сиротиње, и сама сиротиња, међусобно битно разликују. Другим речима, сиротињу у насељима сиротиње у економски стабилним и богатим земљама одликују сасвим друге особине, (и прате битно другачији проблеми) од сиротиње у

---

* Рад је саопштен на научном скупу *Изазови и донети савремене социологије друштвеног развоја* који је одржан на Филозофском факултету у Нишу 25. и 26. маја 2008. године. Организатори скупа били су Департман за социологију и Центар за социолошка истраживања Филозофског факултета у Нишу.

насељима сиротиње економски нестабилних земаља. Сиромаштво у једном делу света је такво да на њему могу позавидети сиромашни из другог дела света. Та сиромаштва могу се описати и научно проучити, али сиромашни из једног дела света скоро никад неће бити изједначени са сиротињом другог дела света.

Економски и социјални развој држава на почетку 21. века ослоњен је и на искуства и постигнућа, али и на проблеме створене у 20. веку. Последице овог развоја су многобројне. Једна од последица тог неуједначеног економског и социјалног развоја јесте да свет чине малобројне земље које су економски релативно стабилне и многобројне земље које исказују трајну или повремену економску нестабилност. У земљама које су економски релативно стабилне, а такве су углавном високоразвијене индустријске (и најбогатије) земље, становништво углавном ужива виши степен социјалне сигурности, док у земљама које су економски нестабилне становништво углавном не ужива социјалну сигурност. Број економски нестабилних земаља крајем 20. века увећан је, а у првој деценији 21. века процес раслојавања богатих и сиромашних држава је настављен. Процес раслојавања богатог и сиромашног становништва, с друге стране, продубио се и унутар економски релативно стабилних и унутар економски дуготрајно нестабилних држава. То је видљива далекосежна последица великих светских процеса који обухватају како привреду индустријски неразвијеног света тако и, последњих година, привреду развијеног света.

Високоразвијене државе у 20. веку прошле су кроз период јачања разноврсне индустрије и данас је њихова одлика да имају високу продуктивност рада, велику спољнотрговинску размену са светом, а одлика великог дела њиховог становништва је врло висок образовни ниво који прати и врло висок животни стандард. У услужним делатностима, што је посебно значајна одлика ових земаља, запослено је бројно становништво и одлика ових држава и у даљој будућности биће да им велики део становништва налази ухлебљење баш тако.¹

Развој тржишта и робне производње, индустријски просперитет, повећање пољопривредне производње, развој транспорта и система комуникација, као и развој образовног система (и развој и ширење здравства) довели су до неких демографских промена које су имале дугорочне последице на живот у овим државама. Данас је у развијеним земљама стопа наталитета далеко испод 30 промила, док је у неразвијеним осетно изнад 30 промила.

---

¹ Високо развијене државе су оне које остварују бруто друштвени производ већи од 10.000 америчких долара по становнику. Међу њима се издвајају најбогатије земље (САД, Канада, многе државе Европске Уније, Швајцарска, Норвешка, Исланд, Јапан, Јужна Кореја, Тајван, Сингапур, Израел, Аустралија, Нови Зеланд, Кувајт, Катар, Уједињени Арапски Емирати, Брунеј и Словенија) које имају бруто друштвени производ по глави становника већи од 20.000 US долара.

Од времена уласка у демографску транзициону етапу на нижи наталитет, становништво високоразвијених држава бележило је непрекидан раст просечног људског века, али и пад стопе рађања. Нестали су периоди високих стопа наталитета и дошло је време континуираног пада стопе наталитета. Истовремено, због експанзивног развоја трговине и транспорта, технолошких промена у пољопривредној производњи (повећања обима домаће пољопривредне производње) константног запошљавања изван пољопривреде (али и других, бројних разлога) дошло је до повећања бруто друштвеног производа у већ развијеним индустријским земљама. Друга половина 20. века била је раздобље богаћења већ богатих држава. То је раздобље најобимнијег пораста сиромаштва у свету.

Због свих наведених одлика високоразвијене и богате државе имале су у другој половини 20. века, а и данас имају, релативно обезбеђен економски раст и развој што је условљавало и омогућавало и задовољавајућ планиран и континуиран развој образовања, здравства и децје заштите. Образовање становништва, здравствена и децја заштита фактори су продуктивности рада, па су се улагања вишеструко исплатила и даље омогућавала јачање економске стабилности и привредног раста већ богатих држава. Земље развијеног капиталистичког света обезбеђивале су релативно лако остварење својих економских и социјалних циљева и у томе имале уочљиве успехе све до 1970. године. Након кризе од 1973.-1974. године њихов економски развој почео је много строже да условљава укупно планирање и остварење социјалних циљева. Потрошња у оквиру "државе изобиља" и "државе благостања" (називи које су теоретичари из високоразвијених држава радо користили) полагао се усмерила ка условљеној и ограниченој, избалансираној потрошњи у оквиру стварног, дакле према планираној и синхронизованој потрошњи у оквиру строгих ограничења. Капиталистичке земље са развијеном индустријом нису познавале ограничења у економском развоју све до прве нафтне кризе 1973. године, а након 2000. године по први пут су се сусреле и са претњом галопирајућег раста цена енергената на светском тржишту, које је за ове производе данас изненађујуће турсно. Економски проблеми настали из несташнице енергената довели су до видних промена у моделу понашања и планирања у оквиру самих индустријски развијених држава. Од државе благостања кренуло се ка "друштву благостања", а од унапређења услова живота већине склизнуло се на бригу за унапређење рада невладиних, верских, хуманитарних и непрофитних организација са социјалним програмима. Владе Маргарет Тачер и Роналда Регана прве су концепт "државе благостања" одбациле као скуп, превазиђен и гломазан. Његовим одбацивањем и увођењем рестриктивне политике у многим областима помоћи и рада са социјално угроженима, требало је обезбедити растерећење развоја капиталистичке привреде.

Високоразвијене индустријске државе од 1970. године бележиле су благ напредак квалитета живота сиромашних слојева, али и истовремено

неуобичајено брзо богаћење малобројног дела друштва. Оне и данас имају прилично одмерен и уједначен економски и социјални развој, углавном без већих и јачих социјалних напетости и немира, без губитка планираног раста, али су банкротства након златних деведесетих година 20. века показала и да настаје време брзог и олаког богаћења. Крајем 20. века ове земље су оствариле пожељну запосленост и очекивану социјалну сигурност. Већ неколико деценија уназад развијају и посебне социјалне програме, нарочито програме за обухват сиромаштва, програме запошљавања, здравствене заштите ризичних група итд. Пре више деценија високо развијене индустријске земље сусреле су се са горућим и нарастајућим проблемима сиромаштва у оквиру властите државе, а онда су се проблеми усложнили и продубили кроз миграције сиромашног света које су биле усмерене управо ка просперитетним и економски стабилним земљама. На постојећи број сиромашних придодат је број сиромашних досељеника (избеглица и економских миграната) што је много усложнило слику сиромаштва у овим земљама.

Неразвијене државе често одликује и прилично ослањање на властиту пољопривреду, недовољно развијена и зависна индустрија, слабије ангажовање становништва у услужним делатностима, слабија продуктивност рада у односу на развијене државе, слабија спољнотрговинска размена (при чему је увоз често прилично већи од извоза), задуженост у иностранству и стална упућеност на увоз технологије која је већ застарела. Њихов бруто друштвени производ је мањи од 2.500 US долара по становнику. Без обзира на често присутно стање задужености у иностранству, што је хронична одлика једног броја ових земаља, у деценијама крајем 20. века оне су чиниле напоре на сузбијању сиромаштва, необразованости и на здравственом збрињавању свог становништва. Као последице необезбеђеног економског раста и развоја, те земље су често имале проблеме најпре у области образовања и здравствене и деље заштите. Ове процесе прате нарастајући контингенти незапослених, али и несташнице много чега крајње неопходног да њихова привреда крене стопама које их воде ка квалитету живота оствареном у индустријски развијеном свету. Пре свега недостају новац, техника и технологија.

Код многих земаља Азије и Африке, које спадају у екстремно сиромашне, и где је бруто друштвени производ мањи од 500 US долара по становнику, уочава се низ проблема везаних за пуко преживљавање становништва, а глобална решења њиховог развоја и задовољења најбитнијих потреба још нису ни започета. Основна запажања везана за процес осиромашења и однос богатих и сиромашних у савременом свету, не наводе на оптимизам. Закључци су крајње суморни и свде се на два основна предвиђања: 1. У наредним деценијама ће се продубити економска нестабилност већ економски нестабилних држава и области; 2. Разним механизмима и методама високо развијене земље ће настојати да обезбеде и осигурају свој привредни раст и развој. Зато ће се сиромаштво и осиромашење јављати као релативно трајни

производ међудржавне диференцијације, сегрегације и међудржавног искључивања. Високоразвијене индустријске земље имају све разрађеније механизме и установе помоћу којих могу да наметну готово све своје захтеве слабије развијеним и неразвијеним земљама. Резолуција о развоју међународне економске сарадње, донета 1975. године, предвиђала је постојање потпуног суверенитета сваке државе над њеним природним ресурсима; индустријализацију земаља у развоју; стабилне цене на светском тржишту и већи трансфер индустријске технологије. Од 1975. године урађено је мало од очекиваног и прокламованог. Данас се човечанство суочава са низом тешких и акутних проблема. Један, не мали број научника предвиђа мање и веће привредне катастрофе у блиској будућности. Ове прогнозе заснивају се на плану експанзије светског становништва. Брз демографски раст у економски нестабилним, екстремно сиромашним и неразвијеним земљама надовезује се на проблеме везане за недостатак најзначајнијих сировина. Оптимистичке прогнозе везују се за 2025. годину, а песимистичке за 2016. годину када ће профитабилна експлоатација нафте дефинитивно престати. То ће са собом носити ризик великих привредних ломова и суноврата, а они ће се јавити колико данас, као претходница и наговештај слабљења неких, данас моћних, привредних система.

Данас у условима сиромаштва и беде живе три петине човечанства, од чега је највећи број смештен у сиротињским насељима. Уз непрекидан раст глобалног и просечног светског дохотка у минулом веку дошло је константног повећања броја сиромашних. У последњој деценији 20. века број становника повећавао се годишње за 80 милиона. Нарочито је уочљив раст броја становника у земљама Латинске Америке, Африке и Азије. Азија данас има 3.800 милиона људи, односно 61 проценат човечанства. Африка је средином 20. века имала око 220. милиона становника, а 2000. године 850 милиона становника. Јужна Америка је 1950. године имала око 111 милиона, а 2004. године 365 милиона становника. Раст становништва наставиће се и даље. Број и величина насеља сиротиње увећаће се наредних деценија. Не само у неразвијеним и екстремно сиромашним земљама Азије, Јужне Америке и Африке. Број и величина сиротињских насеља увећаће се и у неким средње развијеним и у неким високоразвијеним државама.

Раслојеност је најуочљивија светска појава. Разлика између најбогатијих и најсиромашнијих држава у скупу екстремно сиромашних готово су немерљиве у сваком погледу. С друге стране, процењено је да је укупна нето имовина 358 најбогатијих људи у свету равна заједничком дохотку 2,3 милијарде становника ове планете. Међутим, и у неким најбогатијим земљама јављају се нове сиромашне области, покрајине, насеља и квартави. И код најбогатијих се раслојавање убрзава галопирајућом брзином. У САД је, на пример, 1975. године један проценат становништва поседовао 20% укупног богатства те државе. Већ 1990. године они су поседовали 36% националне имовине тада најбогатије државе у свету. У Бразилу и Гватемали 20% најбо-

гатијих чак тридесет пута више зарађује од осталог становништва (Лакићевић, М. 1995:36). Високоразвијене државе оствариле су, у односу на остале државе, високу стопу запослености становништва. Тако је Луксембург са бруто друштвеним производом од 54.970 US долара по глави становника имао око 3,6% незапослених,² САД је имао 38.850 US долара по глави становника и око пет процената незапослених, Норвешка 45.470 US долара и 4,9% незапослених, Немачка 29.590 US долара и око 11% незапослених, Шведска 34.230 US долара и осам процената незапослених. Незапосленост у високоразвијеним земљама осцилира из године у годину, али се бројке незапослених углавном не повећавају драстично. У 2001. години незапосленост у развијеним земљама била је на нивоу од седам процената, у земљама Европске Уније око осам процената. Јапан, Кипар, Луксембург, Холандија и неке њима сличне земље имају стопу незапослености од 2,5 до три процената, док Аустрија, Исланд, Швајцарска и Норвешка имају стопу незапослености од око пет процената. Уочено је да су у Шпанији и Шведској већи контингенти младих незапослени. Чак двадесет до тридесет посто омладинаца и омладинки у овим земљама је незапослено. Високоразвијене земље се битно разликују међусобно, нарочито када је у питању сиромаштво. Тако је у САД, Канади и Великој Британији присутан посебан модел: земљу одликује висока запосленост (око 70% становништва је запослено), али је присутна и висока стопа сиромаштва. Тако је, на пример, у САД 1993. године било 54 милиона сиромашних (за прилике ове земље) а у земљама Европске Уније 52 милиона сиромашних (Лакићевић, М. 1995:36). САД и данас одликује релативна економска стабилност, утицај на међународне токове, војно-политичка супериорност, велика природна богатства, високоразвијена и разноврсна индустрија, високоразвијена пољопривреда и производња знатних вишкова хране. С друге стране ова земља има непрекидни увоз који годинама двоструко премашује извоз, огроман дефицит у трговини са многим земљама и огроман спољни дуг што говори да се садашња релативна економска стабилност креће у правцу дугорочне, ако не и неотклоњиве трајне нестабилности. Та нестабилност ће се и убудуће проширивати због све веће потражње за енергентима које ова земља нема. Управо се на северу САД где је највише великих градова, проблематика сиромаштва одсликава у најмрачнијим тоновима. Север САД је најнасељенији, најурбанизованији, индустријски најразвијенији. Ту су велики мегалополиси Бостон-Вашингтон, Бафало-Чикаго, али ту је и мноштво сиротињских насеља и четврти. Проблеми осиромашења каткад су такви да паралишу све токове живота.

Високоразвијене државе су се у другој половини 20. века сусреле са сиромаштвом у својој кући. САД већ деценијама имају 18 до 20% сиромашних. Сиромаштво у високоразвијеним државама непрекидно еволуира, а упоредо

---

² Подаци о бруто-друштвеном производу су из 2004. године.

са тим променама настају и нове теорије, нови погледи на ову појаву, и наравно, нова реторика и методологија проучавања и разрешавања проблема. Данас се говори о појави новог сиромаштва, о социјалној изолацији, осиромашењу средњих класа, како у високоразвијеним, тако и у другим земљама света. Идеологије окривљавања жртве све су богатије новим приступима. Не полази се од сиромаштва као производа међудржавних диференцијација, сегрегација и искључивања, а у оквиру државе као производа класне и етничке диференцијације, већ се апологетика либералног капитализма окомљује на високу стопу незапослености, менталних поремећаја, породичну патологију и дезоријентацију, присуство криминала, болести и делинквенције у насељима сиротиње.

Неке од најразвијенијих земаља непрекидно су усавршавале и унапређивале програме за сузбијање сиромаштва. У Аустралији је у последњој деценији 20. века било око 16% сиромашних, у Канади 14%, у Великој Британији 13%, Француској десет процената, Холандији и Немачкој осам процената (Лакићевић, М. 1995:36).

Становништво Јужне Америке се у 20. веку увећало чак девет пута, па је овај континент поред Африке имао најбржи демографски раст (Бертић, И., Шехић, Д. Шехић, Д. 2007:54. и даље). Демографска експлозија и технолошка зависност од развијеног индустријског света дали су посебно тешка обележја сиромаштву овог континента. Миграције село-град довеле су до повећања броја сиромашних у градовима, мада су села још сиромашнија. Због тих миграција популацијски раст градова на овом континенту најбржи је у свету. Данас у градовима овог континента живи четири петине становништва, што говори да је рурални егзодус био веома буран. Нагли пораст броја сиромашних, висок прираштај становништва у сиротињским насељима на ободу градова и у самим градовима изменили су слику урбаног живота Уругваја, Аргентине, Чилеа, Венецуеле. У овим земљама чак девет десетина становништва живи у градовима, па не изненађује да су бројне сиротињске четврти просто приљубљене уз богаташке и отмене четврти. Живот на ивици егзистенције и живот у раскоши сусрећу се на сваком кораку. Сиротињске четврти су најчешће густо насељени и бројни урбани локалитети. Због високог природног прираштаја они непрекидно бројно јачају. Без обзира на своје ширење и нагли бројчани пораст они остају често без најосновнијих услова за нормалан живот. У фавелама углавном нема водовода и канализације, становање је деградирано, нема сигурности, адекватне здравствене заштите. Становнике фавела највећим делом одликује низак образовни и културни живот, насеља одликује висока стопа смртности одојчади и деце. Како је у неким земљама овог континента основа економије пољопривреда, односно монокултурна и плантажна производња, оне имају малу способност запошљавања сиротиње и необразованог становништва. Проблем сиромаштва се продубљује и због честих немирних политичких збивања. Периодичне економске и политичке кризе усложњавају и отежавају живот сиротиње јер су

повремени ратови у минулом веку у којима су једне земље одузимале другима територију, доносили само још већа осиромашења. Демографска експлозија тешко пада и земљама које нису сиромашне. Бразил је 1950. године имао 52 милиона, а 2004. године чак 182 милиона становника. Од тог броја око 70 милиона људи ове земље живи у сиромаштву.³

Најнеразвијенији континент, Африка, има уједно и највећи број екстремно сиромашних држава и највећи број екстремно сиромашног становништва. Африка остварује само 1,7% светског бруто друштвеног производа и са само три процената учествује у светској трговини. Њено становништво се током 20. века повећало за седам пута па је њен удео у светској популацији порастао на 13,5%. Афричка неразвијеност најочљивија је у саобраћајној инфраструктури, образовном и здравственом систему. Чак четири петине становништва бави се пољопривредом и директно зависи од пољопривредне производње. У 2001. години једна милијарда људи у свету је гладовала, односно живела у апсолутном сиромаштву, а као што се зна, афричке земље су углавном чиниле списак најсиромашнијих. Западна Африка, иначе најгушће насељена област континента била је уједно и најсиромашније подручје на свету. У Нигерији, Малију, Нигеру, Чаду, Гани, Гвинеји привредне гране су земљорадња и сточарство, а велики је степен незапослености и неразвијености школства. Чак 40% неписмене деце старости до 15 година било је у Африци. У Екваторској Африци, која је најмногољуднија афричка област становништво живи дуж река и бави се пољопривредом. Ту су и најсиромашније државе света – Етиопија и ДР Конго (Заир). И у Јужној Африци има држава које одликује енормна презадуженост, монокултурна и заостала пољопривреда, ниска стопа индустријске производње (Кицошев, С., Голубовић, П. 2002). И овде је, као и много где у Африци индустрија у повоју, а у градовима који понекад наликују модерним европским градовима постоје читави гроздови сиротињских четврти преблизу нешто отменијем "европеизираним" трговачком центру. Сиротињска насеља су углавном без основних санитарно-хигијенских услова, а у мањим насељима у провинцијама сиротиња живи најчешће без минимума потребног за нормалан живот. Недостаје најпре вода за пиће, а онда и све друго неопходно за нормалан живот. Насеља немају ни електричну енергију, ни водовод, ни канализацију. Највећи проблем сиротињских насеља је вода за пиће. Крајем 20. века чак 1.200 милиона људи у свету није пило здраву воду за пиће (Лакићевић, М. 1995:39). У Африци у многим местима нема чак ни нездраве воде. Пустине се незадрживо шире са запада према

---

³ У Јужној Америци најсиромашнији је Парагвај са 930 US долара по становнику, што је далеко више од Хаитија, најнеразвијеније земље Северне Америке (510 US долара по становнику) или средњоамеричке Никарагве (480 US долара по становнику) или сиромашних земаља Океаније Папуа Нове Гвинеје (580 US долара) и Соломонових острва (800 US долара по становнику). Видети: Бертић, И; Шехић, Д.; Шехић, Д. (2007) Атлас Америке, Аустралије и Океаније. Београд: Monde Neuf.

истоку. Сиротињска насеља и овде су густо насељена, буквално пренатрпана. У њима је лако уочљива стамбена беда. Многа од тих насеља су нездрава места опасна по здравље. Због ниског степена хигијене у Африци је крајем 20. века било више епидемија (ебола, маларија). Насеља без икакве благодети становања бележе високу смртност одојчади и деце, честе болести деце. Здравствена заштита деце готово и да не постоји.⁴ Управо је у раздобљу од 1980 до 1990. године око 25 милиона људи умирало од глади у овим најсиромашнијим државама света. Неке од тих држава многољудне су, као Нигерија која има више од 124,5 милиона становника од чега 40% сиротиње. Сиротиња у овим државама и данас је осуђена на пуко преживљавање. Још дуго Афричко становништво неће задовољити основну потребу за станом, храном, одећом, образовањем, здравственим и социјалним осигурањем. Још дуго ће многе афричке земље бити у стању технолошке зависности од развијеног света и имати ограничен приступ светском тржишту. Периодични војно-политички сукоби, односно политичке и економске кризе из претходног века пренети су у 21. век.

Пренасељене и сиромашне земље Азије (Бангладеш, Пакистан, Вијетнам и друге) одликује висока стопа природног прираштаја становништва, заостала пољопривреда и ниска стопа индустријске производње без трансфера модерне технологије. Истовремено ове земље одликује висока незапосленост. Авганистан и Вијетнам, као и Ирак земље су исцрпљене ратовима и војним сукобима, али и дуготрајно напетом политичком ситуацијом у свом окружењу услед чега је много новца одлазило на наоружавање током 20. века. Аграрно најнасељенији део света су Јужна и Југоисточна Азија. У том простору је и највећи број азијске сиротиње. Становништво је ослоњено претежно на пољопривреду, а главна прехранбена култура овог поднебља је пиринач. Лоше саобраћајне везе умногоме спутавају привредни развој и опоравак Јужне и Југоисточне Азије. Многољудне земље имају и бројно сиромашно становништво. Најмногољуднија држава света – Кина имала је у последњој деценији 20. века око 150 милиона сиромашних, Индија око 400, а Бангладеш око 93 милиона (Лакићевић, М. 1995:38).

⁴ Екстремно сиромашне афричке државе су: Бурунди (90 US долара по становнику), ДР Конго са 120 US долара; Еритреја 170 US долара; Гамбија 190 US долара; Гвинеја Бисао и Руанда по 190 US долара, Етиопија са 100 US долара, Сијера Леоне са 180 US долара и Сомалија са 130 US долара бруто друштвеног производа по становнику. Нешто већи доходак, али мањи од 500 US долара по становнику имају: Централноафричка Република (350); Гана (380); Гвинеја (380); Кенија (480); Комори (490); Мадагаскар (310); Мали (330); Мозамбик (250); Нигер (230); Нигерија (320); Танзанија (280); Того (340); Уганда (240); Замбија (330); Зимбабве (400). О овоме детаљније видети: Бертић, И. Шехић, Д. Шехић, Д. (2007) *Атлас Африке*. Београд: Monde Neuf и Кицошев, С., Голубовић, П. (2002) *Регионална географија Африке*. Ниш: Природно-математички факултет.

Неразвијена пољопривреда и ниска стопа индустријске производње,⁵ помањкање новца за увоз напредне технологије, али и многи други разлози држе један број азијских држава приковане за руб сиромаштва. С обзиром на бројност државе и снагу руралног егзодуса у неразвијеним азијским земљама насеља сиротиње имају величину у распону од неколико хиљада до неколико стотина хиљада становника. Просторно су сконцентрисана око већих насеља, али сиротиња (и то веома бројна) живи и у кварталним градова, не ретко заузимајући и делове самог центра.

Распадом Совјетског Савеза сиромаштво је постало масовна појава у земљама у тзв. транзицији. Социјална регресија земаља у транзицији све је очигледнија. Пред крај 20. века у Таџикистану, Узбекистану, Казахстану било је од 37 до 47 процената незапосленог становништва. Незапосленост је основ осиромашења, али и друштвеног раслојавања, асоцијалних појава, криминала, проституције и других видова градске патологије. Због тога су се многе државе изашавши из СССР-а и загазивши у екомонску и политичку транзицију, суочиле са продубљивањем социјалних неједнакости, осиромашењем средњег друштвеног слоја и наглим богаћењем новокомпонованих политичких врхова и новоникле привредне "елите". Раст незапослености нарочито је видљив и у Русији, али и у Мађарској, Пољској, Македонији, Словачкој, Бугарској, Чешкој. Слабљење средњег друштвеног слоја у бившим социјалистичким земљама није довело до његовог суноврата у сиромаштво, али је ланчано погодило све сфере живота и утрло пут ка појави новог сиромаштва. Нов облик осиромашења присутан је и на Балкану. Ради се о осиромашењу држава и народа. Нов облик осиромашења одвија се кроз продају фабрика, природног богатства државе, продају земље. Новокомпоноване политичке партије узурпирале су право да учествују у продаји фабрика, природног богатства (рудника, воде, земље итд.). Јавиле су се неправилности у продаји, корупција, пљачка и отимачина какве до тада нису биле уопште замисливе. Политички врхови много где и много када су спроводећи процес "приватизације" (популарно називан и "тражење стратешког партнера" за фабрике које су намерно упропастили и срзали им вредност) упропастили своју државу и свој народ. Корупција политичког врха постала је "демократски процес", а народу је остало да проживи стање социјалног песимизма, апатије и личног осећања промашености. Да зло буде горе, дошло је до екстремне регионализације неједнакости у сиромашним постсоцијалистичким земљама. Сиромашне области постале су још сиромашније и политички безначајније. Метрополе су и даље наставиле да економски јачају. Ново сиромаштво и нови облици неједнакости обележили су прве године 21. века.

---

⁵ Бруто друштвени производ био је 2004. године у Авганистану 200 US долара по становнику, у Бангладешу 390; Индији 560; Ираку 600; Источном Тимору 410; Јемену 450; Камбоџи 290; Киргистану 370; Лаосу 390; Мјанмару 180; Монголији 510; Непалу 240; Пакистану 520; Таџикистану 200; Узбекистану 390 и Вијетнаму 480 US долара по становнику.

Сиромаштво неће објединити свет. Зарад решавања проблема свог властитог сиромаштва снаге ће ујединити богати део света, не би ли одбра-нио, очувао и увећао своје богатство.

Литература

- Бертић, И. Шехић, Д. Шехић, Д. (2007) *Атлас света*. Београд: Monde Neuf.
Бертић, И. Шехић, Д. Шехић, Д. (2007) *Атлас Европе*. Београд: Monde Neuf.
Бертић, И. Шехић, Д. Шехић, Д. (2007) *Атлас Азије*. Београд: Monde Neuf.
Бертић, И. Шехић, Д. Шехић, Д. (2007) *Атлас Африке*. Београд: Monde Neuf.
Бертић, И. Шехић, Д. Шехић, Д. (2007) *Атлас Америке, Аустралије и Океаније*. Београд: Monde Neuf.
Бертић, И. Шехић, Д. Шехић, Д. (2007) *Атлас Србије*. Београд: Monde Neuf.
Чворо, Ј., Голубовић, П. (2005) *Вањурска Азија*. Ниш: Природно математички факултет Ниш.
Кицошев, С., Голубовић, П. (2002) *Регионална географија Африке*. Ниш: Природно математички факултет Ниш.
Лакићевић, М. (1995) *Социјални развој и планирање*. Београд: Удружење стручних радника у социјалној заштити РС.
Лакићевић, М. (1995) „Југославија и Европа“. *Социјална политика и социјални рад*. 1998/2. Београд.
Петровић, Р. (1976) *Економска регионална географија Азије, Аустралије и Океаније*. Београд: Издавачко-информативни центар студената.
Санџић, В. и други (1979) *Поглед у свијет*. Љубљана: Младинска књига. Загреб: Школска књига. Милано: Editrice AMZ.

Miomir Naumović

The Contemporary World and Poverty

Summary

The paper focuses on the processes which determine the relationship to poverty in the contemporary world. It points to differences in very developed and rich countries, middle-developed, underdeveloped and extremely poor countries. Poverty could be analyzed not only as a consequence of some class and ethnic differentiation within some country but also as a consequence of international differentiation, segregation and exclusion. The paper especially points to features and problems of the poor countries in Africa, Asia and South America.

Key Words: Poverty, Very Developed Countries, Middle-developed Countries, Underdeveloped Countries and Extremely Poor Countries.